

dokladovanie sociálnovedným výskumom však autorka považuje – myslím, že celkom náležite – za banalizáciu a vulgarizáciu problematiky (s. 44). Nedbáľková kriticky skúma tento tlak, keď odhaľuje pôvodný impulz, ktorý ju k výskumu lesbických rodín viedol – expertíza pre Úrad vlády ČR, z ktorej napokon zišlo. Okrem kritického hodnotenia vlastnej vpletenosti do tohto dominantného diskurzu upozorňuje na zásadný článok Judith Stacey a Timothyho J. Biblarza,² ktorý defenzívnu a ideologicky ukotvenú predpojatost mnohých výskumov kritizuje a zviditeľňuje aj tie výsledky, ktoré zástankyne a zástancovia agendy „teplých rodín“ nemusia v existujúcom politickom ovzduší priznávať rady a radi. (Konkrétne to, že deti vychovávané v „teplých rodinách“ s väčšou pravdepodobnosťou inú než heterosexuálnu sexuálnu orientáciu a správanie naozaj prijímajú a budú realizovať, čo je v protiklade k „politicky korektnému“ a aj v teplotom hnúti protežovanému tvrdeniu o tom, že na sexualite a rodovej identite detí ich výchova v rodine s rovnakopohlavným rodičovským párom nič nemení.)

Ako je z uvedeného zrejme, téma výskumu sa nachádza na priesečníku spoločenských debát, politických agend... a napokon aj životov žien, detí, ich rodín, príbuzných, priateľov a známych. Nedbáľková sa nesnaží o vyvažovanie týchto možných prístupov. Popri úsilí o vernosť dátam a uchovanie dôvery medzi ňou a respondentkami (14 lesbickými a 1 gejským párom) vo výskume aj po jeho ukončení z tohto „materiálu“ či „terénu“ vyberá problémové body, ktoré sú pre uchopenie inštitúcie rodiny zásadné. V tom jej napomáhajú metodologické východiská informované najmä interpretatívnymi (Goffman, Bourdieu, Fassin) a feministickými a queer (Butler, West a Zimmermann) prístupmi. Rodinu chápe ako prácu aj ako inscenovanie (či dokonca sebaštylizáciu) pre rôzne verejnosti. Ako píše, vo výsledku jej cieľom nebolo „zachycení špecifčnosti a autenticity jednotlivých rodín. Zaznamenávala som podobné, opakujúce sa, ale zároveň som také chcela ukázať najrôznejší di-

menze, kontexty a vrstvy týchto pravidelností.“ (s. 57) Tieto pravidelnosti diskutuje v štyroch základných tematických okruhoch – cesta k rodičovstvu, príbuzenské siete, vzťah k lesbickej komunite, „doing gender“ v homoparentálnej rodine, ktorým zodpovedajú kapitoly 6–9.

Z týchto „pravidelností“ by som chcela vyzdvihnúť najmä Nedbáľkovej pojednanie tzv. odčarovania prokreácie, jej samozrejmosti, ktorá sa predpokladá (často mylne a s veľkým sklamaním) medzi heterosexuálnymi párami a na ktorej „neprirodzenosť“ tak jasne narážajú lesbické páry. Ďalším závažným – aj teoretickým – problémom, ktorým sa Nedbáľková sústreďuje zaoberá, je rola tzv. sociálnej matky, tj. matky, ktorá dieťa (fyziológicky) nevynosiť a neporodí, ale je jeho spoluvychovateľkou, teda tým, koho bežne tiež nazývame veľavravným označením „rodič“. Sociálne matky, ako dokladuje aj ďalšia literatúra, zvyknú byť prehladané a často práve na ich bedrách leží zodpovednosť za (alebo tlak na) nastoľovanie lesbických rodín ako istej normy. Sú to práve ony, ktoré sa o svoje miesto v príbuzenskej štruktúre musia uchádzať najmä pred rôznymi inštitúciami.

Na záver niekoľko poznámok k používaným termínom a smerom, ktorými by sa mohlo uberať ďalšie skúmanie v oblasti.

Používanie pojmu „lesbické rodiny“ je praktické (rozumej stručné a akoby jasné), ale aj zavádzajúce. Podsúva, že by to mali byť rodiny samotné, ktoré majú nejakú – tu: lesbickú – sexuálnu orientáciu (čo je komplikované a aj Nedbáľkovou kriticky analyzovaný pojem sám o sebe). Pochopiteľne, dalo by sa argumentovať aj opačne – vymazaním „lesbickosti“ zo spojenia s rodinami sa vymazáva aj neheteronormatívna sexualita jej zakladateľiek. V diskusii, ktorá by ďalej mohla nasledovať, by sa potom k slovu pravdepodobne dostalo komplikované prepletenie sexualita a rodiny a ich normatívneho pôsobenia. Nenárokuje si na riešenie tohto tu terminologického problému, upozorňujem naň.

Autorka za hlavný metodologický problém akéhokoľvek výskumu rodín s neheterosexuálnym rodičovským párom

Poznámky

1 V experimentu byly nastaveny parametry tak, že v jednom případě nebyly uvedeny žádné podmínky, ve druhém bylo uvedeno, že pokud bude stejně dobrý kandidát a kandidátka, bude vybrána kandidátka, a ve třetím bylo uvedeno, že pokud bude kandidátka, která bude jen o málo horší než kandidát, bude vybrána kandidátka.

THE SECOND ISA FORUM OF SOCIOLOGY – SOCIAL JUSTICE AND DEMOCRATIZATION: ZPRÁVA Z KONFERENCE / Lucie Vidovičová, Lucie Galčanová a Iva Šmídová

Mezinárodní sociologická asociace (ISA) pořádala začátkem srpna tohoto roku již druhé sociologické fórum. Na setkání v Barceloně roku 2008, rámcovaném jako „Sociologický výzkum a veřejná debata“, ISA navázala tématem „Sociální spravedlnost a demokratizace“ v argentinském Buenos Aires (1.–14. srpna 2012). Fórum se ustavuje jako pravidelné setkání v období mezi hlavními kongresy ISA (ISA World congress, pořádanými vždy po čtyřech letech) a letos přilákalo 3 592 vědkyň a vědců (nikoliv výhradně) sociologické obce z 84 zemí celého světa a Latinské Ameriky především. Jak ve své úvodní řeči zdůraznila místopředsdkyně ISA a prezidentka fóra Margaret Abraham i předseda ISA Michael Burawoy, naposledy bylo velké setkání ISA v Latinské Americe v roce 1982 v Mexiku. Celá akce se nesla v duchu angažovaného přístupu ke vědě, ve vědě a aktivismu. Prezidentka konference, profesorka Margaret Abraham se sama výzkumně orientuje na gender, etnicitu, globalizaci, migraci či domácí násilí, ať už v jihoasijském či severoamerickém prostředí, a výrazně se angažuje – což zdůraznila jako cíl samotného Fóra i ve svém úvodním slovu – v aktivním zapojení do

považuje ani nie tak nízky počet respondentov, ale spôsob ich výberu (s. 39). Tým býva pri kvalitatívnom výskume metóda snehovej gule alebo nábor respondentiek na konkrétnych inštitúciách ustanovujúcich lesbické rodičovstvo (napr. kliniky asistovanej reprodukcie). Odôvodnene si môžeme myslieť – a autorka sa k tejto domnienke pridáva –, že napr. jej respondentky nemôžu podať obraz o lesbických rodinách v Českej republike vôbec, ale podávajú obraz o aspektoch života rodičov – lesieb a ich detí najmä vo vyššej strednej vrstve. Je pravdepodobné, že ak by výber respondentiek začal od žien v inej sociálnej vrstve či na inej pozícii v triednej štruktúre, aj zistenia napr. o vzťahu lesbických rodín a lesbickej komunity (ktoré autorka podrobne pojednáva v 8. kapitole) by mohli byť iné. (Ak sa totiž nedostatok ekonomického kapitálu kompenzuje sociálnym kapitálom, mohli by sme predpokladať, že hranica medzi komunitou a lesbickými rodinami z nižších vrstiev bude oveľa priepustnejšia, než naznačujú Nedbáلكovej respondentky.)

Nedbáلكovej *Matky kuráže* najmä vďaka reflexívnosti výskumného procesu, jeho metodologických východísk a politických implikácií nastrojú novú výskumnú agendu. V zahraničí má svoje zástupkyne a zástupcov,³ sledovať jej rozvíjania v Čechách a na Slovensku, ktoré recenzovanú publikáciu nemôže prehliadnuť, bude viac než zaujímavé.

Poznámky

1 Nedbáلكová, K. 2006. *Spoutaná rozkoš: sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznicí*. Praha: Sociologické nakladatelství.

2 Stacey, J., Biblarz, T. J. 2001. „(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?“ *American Sociological Review*, Vol. 66, No. 2: 159–183.

3 Biblarz, T. J., Stacey, J. 2010. „How Does the Gender of Parents Matter?“ *Journal of Marriage and Family*, Vol. 72, No. 1: 3–22; Kuhar, R., Takács, J. (eds.). 2011. *Doing families: gay and lesbian family practices*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

SOCIÁLNÍ KONFLIKTY A KRITICKÁ TEORIE SOCIÁLNÍHO UZNÁNÍ / ZUZANA UHDE

HRUBEC, MAREK A KOL. 2012. *ETIKA SOCIÁLNÍCH KONFLIKTŮ*.

AXEL HONNETH A KRITICKÁ TEORIE UZNÁNÍ. PRAHA: FILOSOFIA.

Kritická teorie společnosti od svého vzniku ve 30. letech 20. století až do současnosti nabízí inspirativní rozbor vývoje (zejména západní) moderní společnosti a jejích sociálních konfliktů s charakteristickým důrazem na historickou relevanci jednotlivých analýz. V centru pozornosti tak byl rozbor hnutí pracujících, kritika holokaustu, protesty nových sociálních hnutí, včetně feministického hnutí, krize legitimacy či neaktuálnější sociální a kulturní konflikty glo-

balizované společnosti. Pro vývoj kritické teorie je ovšem charakteristická také její vnitřní dynamika, v níž dochází k paradigmatickým a interpretačním posunům.

Jedním z hlavních autorů třetí generace kritické teorie neboli frankfurtské školy je Axel Honneth, ředitel Ústavu pro sociální výzkum ve Frankfurtu nad Mohanem a profesor na Frankfurtské univerzitě. Honneth ve svém díle překročil dosavadní dominantní paradigma komunikativního jednání,

mezinárodního sdílení a výměny informací a v globálním dialogu, jež vede k zásadním sociálním změnám. I prezident ISA, představitel veřejné sociologie a badatel z oblasti postkoloniálních studií, studia transformací státního socialismu ke kapitalismu a výzkumu třídního vědomí (zaměřuje se na dělnickou třídu), zdůraznil trefnost místa konání konference ke zvolenému mottu. Poukázal na výraznou roli argentinských univerzit, zejména konkrétně spolupořádající UBA (Universidad de Buenos Aires), v demokratizačních procesech a rozvoji vzdělanosti v latinskoamerickém světě, nabízejí totiž vzdělání všem, kdo mají zájem, a to zdarma. To v kontextu aktuálního dění nejen v Británii, ale i v řadě dalších zemí Evropy, kde neoliberalizační trendy a krizová rétorika vedou k zavádění školného i k jiným restrikcím vzdělávacích politik, vzbuzuje respekt a zasloužilo si obdiv (a ovace při úvodní plenární řeči). Navíc speciální programy motivují ke studiu argentinské uchazečky a uchazeče ze sociálně slabých vrstev, do kterých vzdělaná generace vnáší (naději na) změnu.

Volba místa setkání – jižní polokoule v období končící zimy – byla však řadou účastníků reflektována jako ne příliš šťastná, neboť chladné a deštivé počasí kazilo dojem z jinak kolosálního místa prodchnutého duchem kolonialismu minulých století, nesoucího na svých zdech stopy současných sociálních hnutí a ve svých ulicích důsledky nedávné hospodářské krize a vzrůstajících sociálních nerovností. Ne zcela do detailu zvládnutá logistika samotného setkání, jako byly například nevytopené místnosti některých učeben na Fakultě ekonomických věd UBA, minimální čas mezi sekcemi bez možnosti občerstvení a absence restaurací a kavárén v okolí, dodatečně komplikovala možnost kuloárních setkání a rozšiřování profesionálních sítí, zejména za hranice vlastní specializace. Tato přidaná hodnota velkých „celooborových“ setkání zde tak přišla zkrátka. Tyto spíše organizační nedostatky však byly vyváženy inspirativními příspěvky a setkáními v rámci tematických sekcí.

rozvíjené především jeho učitelem Jürgenem Habermasem, a do kritické teorie vnesl v návaznosti na Hegela a další autorů důraz na boje o uznání. Honneth tak svou konfliktualistickou založenou interpretací společenského vývoje od zneuznání přes boje o uznání k uznání určil další paradigmatický obrat uvnitř kritické teorie. Honnethova normativní kritická teorie uznání je předmětem rozboru knihy autorského kolektivu spojeného s Centrem globálních studií, která vyšla v ediční řadě Filosofie a sociální vědy nakladatelství Filosofia. Marek Hrubec, Ondřej Štěch a Ondřej Lánský z CGS ve spolupráci s Michalem Pullmannem z Filozofické fakulty UK v Praze a Giovannim Agostinim Saavedrou z Univerzity v Porto Alegre v Brazílii (PUCRS) zde prezentují Honnethovu teorii jednak v logice struktury vlastního Honnethova výkladu, jednak s přesahy k dalším oblastem. Podle autorů knihy je hlavním rámcem výkladu snaha ukázat teorii uznání v širším kontextu s dalšími paradigmaty, minulými či nastupujícími, rozvíjenými v kritické teorii společnosti. Paradigma uznání je zde rozvíjeno jako rámec, v němž je možné přihlídnout k zásadním momentům zdůrazňovaným v tématu komunikace i tématu práce, a současně jako výchozí rámec pro adekvátní formulaci paradigmatu globálních interakcí. Přestože v překladu do češtiny vyšly již čtyři Honnethovy knihy a několik článků o jeho teorii od českých autorů, jedná se o vůbec první systematický rozbor teorie uznání Axela Honnetha takového rozsahu, ve kterém dostala prostor nejen rekonstrukce jeho teorie uznání, ale i autorské rozvinutí jednotlivých momentů ve vztahu k aktuálnímu společenskému vývoji, především v podobě přístupu uznávajícího konstitucionalismu a globálního uznání.

Autoři začínají rozbor historickým výkladem bojů o uznání. Michal Pullmann, hlavní autor této kapitoly, zde ukazuje dynamiku bojů o uznání zejména ve vztahu k dělnickému hnutí 19. století a novými sociálními hnutími druhé poloviny 20. století. Detailně tak ukazuje dynamiku zkušenosti zneuznání v souhrně s institucionálním zakotvením kolektivních subjektů, jež umožňuje konkretizaci morální intuice

a artikulaci nových požadavků uznání. Následující tři kapitoly jsou věnovány třem sférám uznání, které se podle Honnetha vyčlenily jako konstitutivní vzorce uznání v moderní společnosti. Ve druhé kapitole se Ondřej Štěch věnuje první sféře uznání ve formě lásky, jednak ve vztahu pečující osoby a dítěte a jednak v partnerském či přátelském vztahu. V těchto vztazích si jedinec vytváří bazální pocit sebedůvěry jako základ vlastní identity. Honnethův výklad pak následně obohacuje o rozbor kritické hermeneutiky H.-H. Köglera. Třetí kapitola Hrubce, Lánského a Štěcha je věnována právnímu uznání. Právní institucionalizace rovnosti odráží proměnu morálních očekávání aktérů při přechodu od feudální k moderní společnosti. V přechodu k moderní společnosti vznikly podmínky pro zpochybnění stavovského principu hierarchického rozdělování úcty, který měl být nahrazen egalitárním étosem měšťanské společnosti manifestovaným v rovném právním uznání. Ačkoli se rovné právní uznání pouze postupně rozšiřovalo na další skupiny obyvatelstva, ženy, nemajetné atd. (a například s ohledem na cizince je tento společenský vývoj stále nedokončen), vytvořilo institucionalizovanou formu zakládající sebeúctu jedince jako rovnoprávného společenského aktéra. Autoři překračují samotný Honnethův výklad a ukazují také boje o uznání kulturních a sociálních skupin, které se postupně začaly prosazovat a prosazující se se svými nároky na právní uznání specifických kulturních a sociálních práv, jež jsou určující pro sebepojetí těchto skupin jako plnohodnotných členů společnosti. Čtvrtá kapitola Ondřeje Lánského se vztahuje ke sféře sociálního ocenění, v níž si jedinec v interakcích utváří a potvrzuje pocit sebeocenění. Lánský zde ukazuje Honnethův výklad vývoje této formy ocenění specifických charakteristik a společenského přínosu jedinců, v němž jsou specifikovány nároky na intersubjektivní uznání v pospolitosti v podobě společenské solidarity a ocenění výkonu. Zatímco dominantní formou sociálního ocenění v pozdně moderní společnosti je meritokratické ocenění výkonu, autor ukazuje

S ohledem na vlastní výzkumné preference se autorky této zprávy (shodou okolností polovina konferenčních účastníků z České republiky a jinak kolegyně z jednoho patra brněnské Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity) rozprchly do řady tematických sekcí, z nichž dále přináší své depeše.

Společná sekce RC33 Logic and Methodology in Sociology a RC11 Sociology of Ageing poskytla prostor znovu objevovanému problému metodologie v sociologickém výzkumu stárnutí a stáří. Otázky vedení rozhovoru a vlivu tazatele na respondenta byly kladeny především v 60. letech minulého století, později se pozornost soustředila na specifika vedení kvalitativních a hloubkových rozhovorů se staršími informanty. Nicméně nárůst zájmu o tento segment populace vyvolaný zejména rostoucím politickým zájmem na pozadí demografických změn znovu aktualizuje problém kvality, validity a reliability výzkumu založeného na rozhovoru mezi tazatelem a respondentem. Na oba tyto aktéry je znovu v metodologických diskusích nahlíženo jako na nositele různých osobnostních charakteristik, zejména věku, pohlaví a socioekonomického statusu, které vstupují do vzájemných interakcí a mohou ovlivňovat výsledky jak kvalitativních, tak kvantitativních šetření. Eva Jeppson Grassman (Linköping University) tak ve svém příspěvku „To study lives over many years. The meaning of ageing in the research process“ rekapitulovala a analyzovala třicet let své kariéry, v průběhu kterých realizovala opakované rozhovory s informanty s diagnózou diabetes I. stupně. Reflektovala vlastní zrání, nové výzvy a vliv externích událostí ve své vlastním životě, které ovlivnily její pohled na informanty a vztahy, které s nimi navazovala. Jedním z výrazných sebereflexivních momentů pro ni bylo zjištění, že většina z informantů na její přímý dotaz uvedla, že jejich opakované výzkumné rozhovory neměly žádný významný vliv na jejich život. Náš vlastní příspěvek Lucie Vidovičové a Marcely Petrové Kafkové „The effect of interviewer characteristics on subjective variables in surveys of older people“ se věnoval problematice survey. Díky informacím o věku a pohlaví tazatelů v několika nedávných šetřeních

je také reziduální institucionalizované formy ocenění na základě původu. Pátá kapitola Giovaniho Saavedry dále rozvíjí sféru právního uznání, konkrétně jeho institucionalizovanou ústavní formu. Saavedra zde svůj výklad cílí k formulaci principů uznávajícího konstitucionalismu. Šestá kapitola, jejímž autorem je Marek Hrubec, se dostává ke vztahu uznání a globalizace. Zatímco Honneth uznání specifikuje pouze v mezinárodním prostoru v podobě uznání mezi státy, Hrubec ukazuje v historické perspektivě vznik nároků na uznání v transnacionálním a globálním prostoru. Tyto nároky jsou postupně institucionalizovány v podobě extrateritoriálního uznání, přesahující hranice jednotlivých států, rovněž ale překračují i tuto podobu uznání v úsilí o institucionalizaci uznání v globálním rámci. Kniha je zakončena přílohou ve formě Honnethovy významné studie *Integrita a zneuznání*.

V následujícím textu se v návaznosti na své vlastní výzkumné zaměření blíže vztáhnou k uznání v podobě lásky a ke globálnímu uznání.

Vztahy k nejbližším lidem jsou podle Honnetha konstitutivními vztahy, které zakládají rovinu důvěry v sebe sama a potenciál rozvoje dalších intersubjektivních vztahů. Tento ontologicky primární vztah lásky se vytváří mezi dítětem a pečující osobou, v našem společensko-kulturním prostoru většinou matkou. Je charakterizován asymetrií ve vztahu, primárním splynutím obou bytostí, následným úsilím dítěte osamostatnit se a získat vlastní identitu. Tento proces konfliktní separace vede k utvoření identity dítěte relativně nezávislé na pečující osobě, to znamená jako autonomní bytosti a zároveň jako bytosti zakotvené ve vztazích s druhými. Uznání v blízkých vztazích se ovšem neomezuje pouze na vztah dítěte a pečující osoby, sebedůvěru jedinec získává rovněž v přátelských a partnerských vztazích mezi „dospělými“ jedinci, v nichž jedinci očekávají vzájemné uznání a naplnění psychologických i fyzických potřeb. Ačkoli Štěch v návaznosti na Honnetha tyto vztahy primárně charakterizuje v kontrastu ke vztahu dítěte a pečující osoby jako

symetrické vztahy uznání, je možné tuto premisu zkomplikovat. Feministické rozbor vztahů péče, které nejsou omezeny pouze na vztahy mezi pečující osobou a dítětem, nýbrž se týkají také dospělých jedinců a partnerských vztahů, zdůrazňují konflikty i asymetrie, které v intimních vztazích péče jakožto jedné podoby první roviny uznání vznikají v důsledku působení širšího společenského mocenského kontextu a institucionálního rámce těchto vztahů. Tyto asymetrie sice nemusí zpochybnit předpoklad vzájemné rovnosti mezi partnery, jak na to upozorňuje například Iris M. Young v polemice s Honnethem, zviditelňují ale výrazněji konflikty mezi očekáváními uznání v blízkých vztazích a jejich (ne)naplněním v dominantním institucionálním rámci blízkých vztahů, kterým je v západní společnosti instituce rodiny. Tento moment současně zahrnuje významnou genderovou rovinu spoluurčující formy zneuznání v moderní společnosti. Přestože Honneth ve svých dřívějších pracích rovině uznání ve formě lásky nepřisuzoval potenciál dalšího vývoje, Štěch zde upozorňuje, že Honneth tento svůj postoj později reformuloval. Sám Štěch se ale tomuto dynamickému momentu věnuje pouze velmi stručně, bez adekvátního rozpracování zde pak zůstávají současné boje o uznání a úsilí různých sociálních skupin o redefinici instituce rodiny, ale zejména prolínání sféry uznání v blízkých vztazích s dalšími sférami uznání, tj. s právním uznáním a sociálním oceněním. Zde se například nabízel rozšíření Honnethových analýz pomocí argumentace Iris M. Young, na kterou autoři knihy ostatně již navazují a která si všímá proměn a pronikání péče do společenské sféry a upozorňuje na proměňující se formulace požadavků uznání péče mimo rámec vztahů v soukromé sféře. Na druhou stranu ale autor inspirativně ukazuje propojení uznání s momentem komunikace v podobě kritické hermeneutiky H.-H. Köglera.

Zintenzivňující se globální propojení společenských vztahů nezůstává bez analytické pozornosti kritické teorie. Ačkoli sám Honneth se k tématu uznání za hranicemi států

v seniorské populaci jsme mohly ukázat, že subjektivní obtížnost vyplňování dotazníku zaznamenaná tazatelem se neliší v závislosti na jeho či jejím věku, ale tazatelé muži uvádějí výrazně častěji větší náročnost dotazování než tazatelky ženy, a to zejména v šetřeních explicitě věnovaných problematice věku a stárnutí. Kromě dalšího se se zájmem účastníků této sekce setkal také fakt, že na tazatelem zaznamenané obtížnosti se podílí kromě věku respondenta a jeho vzdělání také subjektivní charakteristiky, jako je subjektivní věk, pocit štěstí, bohatství a silnější agency. Výsledkem následné diskuse bylo konstatování, že je potřeba věnovat větší pozornost interakci mezi tazateli a starším respondentem a reflektovat tyto výsledky také při jednání s agenturami, které se podílejí na terénních pracích při sběru dat. Poslední příspěvek Kathrin Komp a Valentiny Hlebec (Umea University a University of Ljubljana) poskytl příběh toho, „jak se dělá věda“ z „ptačí perspektivy“. Příspěvek „Empirical methods in ageing research: Recent developments and upcoming trends“ prezentoval první výsledky obsahové analýzy nejvýznamnějších odborných periodik z oblasti sociální gerontologie. Autorky se zaměřily na různé aspekty prezentovaných statí a výzkumu, mimo jiné na roli genderového zařazení autorů, použité metody, velikost týmů, počty citací. V kostce jejich výsledky říkají, že teoretické příspěvky mají podstatně menší frekvenci než články referující o výzkumech, ale zároveň mají mnohem větší počty následných citací. Zatímco některé časopisy jsou implicitně kvalitativního zaměření, což ukazuje podíl publikovaných kvalitativních studií vůči kvantitativním, u jiných je tomu naopak, a i když v časovém srovnání roste podíl statí založených na kombinovaném výzkumném designu, statě kvantitativního charakteru stále několikanásobně převyšují ty kvalitativní, které zároveň získávají mnohem větší počty citací. Zřejmě největší ohlas a diskusi v auditoriu však vyvolal závěr, že kvalitativní studie jsou doménou především žen, tedy autorek, zatímco v kvantitativním paradigmatu publikují častěji muži. Komp tak upozornila na možnou formu genderové nerovnosti ve vědě doloženou nižším podílem publikací, situovaných v méně citovaných oblastech a níže profilovaných periodících.

vyjádřil teprve nedávno, autoři recenzované knihy těmto problémům věnovali významný prostor. Marek Hrubec zde rekonstruoval Honnethovo pojetí uznání mezi státy, tj. v mezinárodním rámci, současně ale ukázal, že důsledné rozvinutí analýz současných ekonomických, sociálních i kulturních protestů a bojů proti zneuznání vede k překročení tohoto rámce směrem k uznání transnacionálního a globálního. Otevírá zde prostor pro rozpracování kosmopolitní teorie uznání, která ovšem nespočívá v pouhém přenosu jednotlivých vzorců uznání, jež zformuloval Honneth, na globální rovinu, jak to činí Volker Heins, nýbrž v historicky založeném rozboru požadavků uznání, které nemohou být v současném kontextu globalizace zcela naplněny a vedou aktéry k artikulaci požadavků na institucionalizaci forem uznání v transnacionálním a globálním prostoru. Tento vývoj je podle něj nejpatrnější ve sféře právního uznání, kde Hrubec poukazuje na již zakotvenou formu extrateritoriálního uznání, která zavazuje státy dodržovat sociální, ekonomická, kulturní i politická práva i mimo své území, respektive jejich dodržování kdekoli na světě subjekty spojenými s jejich územím („jejich“ transnacionální korporace působící i v jiných zemích). Hrubec ukazuje, že i tato forma má ovšem

pouze omezený dosah, protože neodpovídá úrovni zdrojů nespravedlností a zneuznání, které vznikají na transnacionální a globální rovině. Normativní přesah plynoucí ze současných sociálních bojů potom odhaluje na této rovině a odkazuje na možnosti nadnárodního a globálního uznání.

Moje pouze dílčí představení vybraných aspektů nečiní recenzované knize za dost. Autoři zde předložili systematickou a ucelenou rekonstrukci normativní teorie uznání Axela Honnetha a současně ukázali její potenciál dalšího rozvinutí. Jak autoři sami dokládají, Honnethova teorie uznání poskytuje plodné východisko také pro feministickou kritickou teorii. Tento moment jsem zde ve stručnosti ukázala na příkladu vztahů péče, které jsou pro feministický výzkum jednou z hlavních oblastí badatelského zájmu. Ačkoliv zde stranou mé pozornosti zůstaly další dvě sféry uznání, v těchto bojích o uznání není význam genderových struktur o nic menší. Například genderově specifické dopady převládající formy ocenění výkonu stojí v pozadí mnoha současných genderově motivovaných nároků na redefinici společenského ocenění, které by umožnilo uznání společenského přínosu těch činností, které v našem kulturním kontextu vykonávají tradičně většinou ženy.

JAK ÚSPĚŠNĚ PROPLOUT ZAČÁTKY AKADEMICKÉ DRÁHY /

KATEŘINA CIDLINSKÁ

MCALPINE, LYNNE, ÅKERLIND, GERLESE (EDS.). 2010. *BECOMING AN ACADEMIC: INTERNATIONAL PERSPECTIVE*. NEW YORK & HAMPSHIRE: PALGRAVE MACMILLAN.

Knihu vydalo nakladatelství Palgrave MacMillan v rámci své edice *Universities into the 21st Century*, která je věnována tématu kultur a proměn vysokoškolského prostředí a zkušenostem studujících. Editorů Lynne McAlpine a Gerle-

se Åkerlind sestavily tuto publikaci s cílem pomoci lidem na začátku akademické dráhy zorientovat se v měnícím se akademickém prostředí a nastartovat jejich profesní rozvoj. Kniha je zároveň určena těm, kteří se věnují vedení začí-

*Sekce RC21 Regional and Urban Development obsahovala příspěvky věnované především vzrůstající prostorové segregaci založené na etnicitě či sociálním původu. Úvodní teoretickou přednáškou na téma možnosti a vhodnosti přenosu analytických konceptů rozvinutých na základě zkušenosti v evropských a severoamerických městech a možnosti jejich aplikace na situaci v odlišném sociokulturním a historickém kontextu – o tzv. travelling concepts – otevřel diskusi jeden z organizátorů sekce Thomas Maloutas (Harokopio University, Řecko). Pro tuzemskou situaci byly podnětné především příspěvky věnované souvislosti segregace v oblasti bydlení a nerovnosti v přístupu ke vzdělání (John Logan, Brown University, USA, či Tim Butler, King's College London). Inspirativní a přátelská atmosféra panovala také na sekci TG05 Vizualní sociologie, jejíž společenské setkání s představením nových publikací částečně vynahradilo již uváděný nedostatečný společenský program. Dominik Bartmanski představil novou editovanou monografii *Iconic Power: Materiality and Meaning in Social Life* (společné editorské dílo Alexandera, Giesena a Bartmanskeho), která vyšla v prosinci loňského roku u Palgrave Macmillan, Jerome Krase uvedl knihu *Seeing Cities Change* (Ashgate 2012) uplatňující vizuální metody ve výzkumu a interpretaci dynamického městského prostředí a konečně především metodologicky zaměřenou publikaci jedné z organizátorek sekce E. J. Milne *Handbook of Participatory Video* (koeditorů C. Mitchell a N. de Lange, Altamira Press, 2012). Mezi příspěvky se objevovala jak témata metodologická či etická, především otázky participativního či kolaborativního výzkumu, tak aktuální problematika výzkumu sociálních hnutí, aktivismu, vlivu nových médií či nových forem reprezentace sociální nespravedlnosti a protestu. K bohatým diskusím na závěr každé sekce přispěla také jejich odlišná organizace – vedle vkladu samotných organizátorek či organizátorů.*

Program Výzkumné komise RC 35 Konceptuální a terminologické analýzy přinesl v sekci věnované epistemologickým výzvám na pozadí zkušeností s modernitou v nezápadních kontextech provokativní příspěvek přednesený Raewyn Connell (spoluautorsky při-

najících vědců a vědkyň – školitelům a školitelkám, mentorům, mentorkám, kariérním poradcům a osobám v rozhodovacích pozicích.

Myšlenka vzešla ze spolupráce editorek, které spolu působily na Oxford Learning Institute, kde se zaměřovaly na rozvoj doktorandů, postdoktorandů a supervizorů, přičemž postrádaly materiál, který by poskytoval výzkumně informovaný rámec pro uvažování o přípravě na akademickou dráhu. Rozhodly se proto takový vytvořit. Skutečnost, že obě pocházejí z různých prostředí, severoamerického (McAlpine) a australského (Åkerlind), jim přitom umožnila mezinárodní srovnání a inspirovala je k uchopení tématu v mezinárodní perspektivě, což dále podpořil i výběr dalších autorek a autora jednotlivých kapitol pocházejících z různých anglicky mluvících zemí (USA, UK, Austrálie, Kanady). Lokace autorského týmu také předurčila zaměření knihy na oblast sociálních věd, díky čemuž kniha vybočuje z množství literatury pojednávající o ustavování akademické dráhy, jež se zaměřuje převážně na oblast přírodních a technických věd.

Kniha sestává ze sedmi kapitol. V první kapitole *Academic Practice in a Changing International Landscape* zasazují editorky čtenáře do kontextu proměňující se krajiny akademického prostředí v mezinárodním měřítku. Zkoumají dopady těchto proměn na akademiky, zejména ty začínající: doktorandy, postdoktorandy a osoby, které získaly svou první akademickou pozici. Dopady jsou vnímány z hlediska proměňujících se cílů a role univerzit, samotné akademické práce, typů dostupných pracovních míst a podpory, jež se začínajícím akademikům dostává.

Druhá kapitola *Expectations and Experiences of Aspiring and Early Career Academics* z pera Ann E. Austin se věnuje očekáváním a zkušenostem začínajících výzkumníků v USA. Seznamuje s motivy studujících doktorských programů pro práci v akademické sféře a následně je konfrontuje s výpověďmi absolventů o realitě akademického trhu práce a aka-

demického prostředí obecně. Poukazuje na naivní a nejasné představy doktorandů, co se týče pracovní náplně, možnosti uplatnění a kariérního postupu, podmínek pro kombinaci pracovního a osobního života a pracovních vztahů ve vědecké komunitě. Pro zahraničního čtenáře může být zajímavý také podrobný popis systému a náplně doktorského studia v USA, včetně ukázek odlišností mezi disciplínami, či vysvětlení systému udílení stálých pracovních pozic (tenure track system) a upozornění na rozdíly mezi pozicemi, které vedou k získání stálé pozice, a těmi, které nemají „kariérní trajektorii“.

Třetí kapitola *Developing as a Researcher Post-PhD* editorky Åkerlind čerpající z australského kontextu se zaměřuje na postdoktorské pozice, na jejich variabilitu z hlediska povinností a obtíží s nimi spojených, a na to, co mohou začínajícím výzkumníkům zkušenosti s těmito pozicemi dát pro jejich další profesní rozvoj. Zároveň si všímá variability cílů, priorit a očekávání samotných začínajících akademiků. Obzvláště zajímavé je upozornění na nesoulad zkušeností supervizorů s vlastními profesními začátky a zkušeností dnešních postdoktorandů. Supervizoři, jež sami začínali v odlišných studijních a pracovních podmínkách, mívají tendenci vnímat postdoktorské pozice stereotypním, až romantizujícím způsobem, jako období, kdy mají začínající vědci čas soustředit se na rozvíjení svého výzkumného tématu a odborných znalostí. To je často v protikladu k situaci mnohých postdoktorandů, kteří většinu času tráví prací na cizích projektech, servisními činnostmi a snahou zajistit si další postdoktorskou pozici v silně konkurenčním prostředí souvisejícím s bezprecedentním nárůstem počtu doktorandů a nedostatkem akademických pozic. Supervizoři tak mohou poskytovat svým svěřencům zavádějící rady, a měli by proto věnovat zvýšenou pozornost vytyčení individuálních cílů jednotlivých postdoktorandů.

Postdoktorské fázi akademické kariéry se věnuje i čtvrtá kapitola *Employment Patterns In and Beyond One's Dis-*

pravený s Nourem Dadosem) z australského Sydney, v němž autoři poukázali na neudržitelnost dosavadních konceptů tržní společnosti, vyvinutých v prostředí Evropy či obecně globálního severu, pro „globální jižní periferii“. Sami pracují na alternativním konceptuálním rámování („teoretizování“) globální zkušenosti s tržní společností a jejími velmi lokálními sociálními důsledky. Connell se aktivně účastnila i diskusí v programových sekcích dalších „ársí“ – RC, zejména komise RC 32 Ženy a společnost, v níž byl dán velký, a to jazykový (španělský) prostor lokálním prezentujícím a koordinátorům sekcí. Vedle dominantního tématu postkoloniálních situací věnovala RC 32 pozornost i dalšímu aktuálnímu světovému dění, například reflexím arabského jara. Škála sekcí pokryla širokou tematickou základnu feministického výzkumu a teorií, podnětné byly příspěvky (jako na jiných ISA konferencích) v takzvaných „Joint Sessions“ – sekcích společně organizovaných více výzkumnými komisemi. RC 32 se například spojila s RC 23 v přípravě sekce věnované genderu, feminismu a technologiím (nanotechnologiím, kyborgům apod.), kde zaujala třeba prezentace Roxany Reyes-Rivas, z Kostarického Institute of Technology, ve které kriticky mapovala fenomén kyborgů v kyberprostoru středoamerických ženských skupin. Nebo fascinující důkladná analýza prezentovaná týmem z USA „Participatory democracy and emerging technologies: A feminist methodological analysis of public deliberations on nanotechnology“ (v podání Jennifer Rogers-Brown), která ukázala proměny veřejného mínění a lobbying klíčových hráčů, pokud jde o veřejné přijetí nanotechnologií jako bezpečné součásti každodennosti.

Pestrý a bohatý program RC 15 Sociologie zdraví věnoval pozornost technologiím také, například v sekci „The transformation of lives: Making up people through biotechnologies“ tematizoval nejen rostoucí praxi užívání různých léků, implantátů či biomedicinských postupů, ale i fakt, jak vědecké poznání v oblasti genomiky manipuluje s vnímáním toho, co to znamená být původním obyva-

cipline Davida Millse pojednávající o modelech zaměstnávání v britském akademickém prostředí. Zaměřuje se především na obor antropologie, avšak poukazuje i na odlišnosti mezi disciplínami a typy institucí vzhledem k tomu, jakou přípravu a vyhlídky na další uplatnění v akademii poskytují. Poukazuje na vliv trendu multidisciplinarity na pracovní příležitosti a upozorňuje, že jen menšina absolventů doktorských programů sleduje „klasickou“ kariérní dráhu, tedy že plynule navazují po magisterském studiu studiem doktorským ve stejném oboru a následně získají akademickou pozici v tomto oboru. Dále se soustředí na problém narůstajících požadavků, objemu práce a nejistoty, přičemž věnuje speciální pozornost jeho genderovým aspektům. Klade si přitom otázku, proč začínající vědci otevřeněji nekritizují tyto dopady akademického kapitalismu, a vyslovuje názor, že je to částečně způsobeno přetrvávajícím dominantním akademickým diskursem stavícím na představě vědecké práce jako poslání a ideálu vědeckého odstupu a odtělesněnosti, který zastírá odlišnosti mezi jednotlivými skupinami akademiků, zejména těch s pečovatelskými povinnostmi. Autor proto vyzývá k reflexi mechanismů a dopadů tohoto diskursu v proměňujícím se akademickém prostředí a ke zpochybnění zaběhnuté praxe.

Pátá kapitola Sandry Acker a Evy Haque *Doctoral Students and a Future in Academe?* pojednávající o kanadském akademickém prostředí se zabývá kontinuitou a diskontinuitou mezi doktorským studiem a akademickou prací, mezi očekáváními doktorandů v prvních ročnících studia a těch, kteří doktorský titul nedávno získali. Autorky také upozorňují na problém vhodného vedení ze strany starších supervizorů, podobně jako Akerlind, zároveň však poukazují i na problémy, které s sebou přináší přetíženost supervizorů daná nárůstem administrativy i počtu doktorandů. Poukazují dále na potřebu zamyšlení se nad náplní doktorského studia, aby co nejlépe připravilo na budoucí akademickou pra-

xi i pro případné uplatnění mimo ni vzhledem k nedostatku akademických míst.

Šestá kapitola *Living and Imagining Academic Identities* autorek Lynn McAlpine, Cheryl Amundsen a Marian Jazvac-Martek zůstává u kanadského kontextu a je věnována tématu akademických identit, jejich vnímání a prožívání začínajícími akademiky. Zaměřuje se tedy na emocionální stránku akademické praxe a ustavování akademické dráhy. Soustředí se přitom na tři aspekty zkušeností, které považuje z hlediska akademické praxe za nejdůležitější – na aspekt intelektuální, který v sobě zahrnuje plody vlastní vědecké práce (zejména publikace), dále aspekt sítí (networking aspect), který odkazuje k začlenění výzkumníka do odborné komunity, a aspekt institucionální, s nímž se pojí zejména přístup ke zdrojům a příjem. Autorky upozorňují, že ačkoli by se v ideálním případě měly tyto tři aspekty vzájemně podporovat, není tomu vždycky tak a mohou jít i proti sobě. Podobně jako ve čtvrté kapitole si autorky všimají problému mlčení o protichůdných zkušenostech a tlacích a přijímání zaběhnuté praxe, nehledě na negativní pocity s těmito kontradikcemi spojené.

Poslední kapitola shrnuje implikace výstupů předchozích kapitol pro různé cílové skupiny čtenářů, aby poskytla rámec pro přemýšlení o akademických kariérách, který klade důraz na osobní rozvoj spíše než na dosahování jednotlivých pozic v rámci akademické hierarchie. Závěrečná část knihy obsahuje komentáře cílových skupin čtenářstva k jednotlivým kapitolám. Tyto komentáře byly zařazeny proto, aby ukázaly, zda jednotlivé kapitoly reprezentují zkušenosti začínajících vědců i jejich vedoucích a poradců a zda předkládají použitelné návrhy na zlepšení.

Jak je asi patrné z podaného přehledu obsahu kapitol, samotná zjištění autorů nejsou tolik překvapivá. Ukazuje se, že lidem na počátku akademické dráhy chybí především vedení, podpora a informace. Jsou přitom zahlceni stále narůstajícími požadavky a potřeba soustředit se na plnění

telem, tedy příklad „pravým Tchajwancem. Kvalitní, inspirativní prezentace zazněly v sekci „Exploring boundaries of pathology and normality, bodies and minds following the emergence of the new neurosciences: Sociological challenges“, zejména příspěvek o konstrukci umělé přírody nebo funkci „neuro“ v neuroetice. Některé sekce přinesly i překvapení, když pod záhlavím „Sociology of complementary and alternative medicine“, což byla jinak sekce nabitá kvalitními příspěvky především z latinskoamerického regionu, zazněl vedle reflexy praxe CAM či integrativní medicíny i praktický (zcela nesociologický) příspěvek, jak funguje ajurvěda.

RC 15, Sociologie zdraví, na letošní konferenci věnovala prostor i spojení tématu „muži a reprodukce“, když ve dvou sekcích zazněly příspěvky o mužském zdraví. V jedné problematizovali role biomedicíny a kultury v nahlížení i sociologické reflexi mužů ve zdravotnických profesích, mocenské vztahy v biomedicině a reprodukci nebo oblíbené téma proměn otcovství. Druhý blok se zaměřil specifitěji na přítomnost mužů v expertním diskursu o reprodukci. Výborná byla prezentace výzkumu Deana Murphyho z australského New South Wales o otcovství gayů a přístupům k náhradnímu mateřství (surrogacy), kdy vedl rozhovory s rodinami, v nichž takto partneři mohou vychovávat dítě. Pozornost dalších příspěvků se zaměřila na roli mužů v asistované reprodukci (Floencia Herrera konkrétně v Chile), na esencalizující diskursy kolem přítomnosti mužů u porodu (Tima Miller z Oxford Brooks university) a v rámci tzv. distributed papers, které nebyly předneseny, byla věnována pozornost antenatálním screeningům a vzdělávacím kursům nebo procesu rozhodování o rodičovství (heterosexuálních) mužů pod vlivem prokreativního normativního nátlaku.

Atmosféra konference byla oproti poslednímu velkému letnímu setkání ISA v Göteborgu komornější a zároveň, vzhledem k počasí vedoucímu k zimnímu spánku, méně interaktivní. Přesto šlo o zážitek způsobený nejen geografickou vzdáleností, ale také inspirativností a kvalitou přednesených příspěvků od badatelských týmů, o jejichž práci se na severní polokouli jinak mnoho nedozvíme (také

krátkodobých cílů zastírá dlouhodobější výhled a možnost aktivně ovlivnit směr své profesní dráhy a dosáhnout pocitu uspokojení. Autorky a autor si jsou toho vědomi a nesnaží se navodit dojem, že říkají něco převratného. Spíše se snaží ukázat, že v podmínkách globalizované vědy se lidé na začátku akademické dráhy potýkají s podobnými problémy v různých národních kontextech, a tudíž i návody na zlepšení situace jsou využitelné napříč těmito kontexty. Zároveň však kladou důraz na emocionální rozměr ustavování akademické dráhy, který bývá v souvislosti s tímto tématem opomíjen. Jejich cílem bylo identifikovat problematická místa v rozvoji začínajících akademiků a akademiček a navrhnout, jak pracovat na jejich odstranění, podnítit citlivé směřování vývoje začínajících vědců a vědkyň podle jejich individuálních priorit a cílů a eliminovat tak nebezpečí jejich budoucí deziluze. Po této stránce je třeba uznat, že publikace naplnila očekávání.

Cílům knihy odpovídá i její diskurs, v jehož rámci převažuje důraz na využití příležitostí, které kontext proměňujícího se akademického prostředí skýtá, nad kritikou strukturálních podmínek ustavování akademické dráhy. Tento diskurs dává smysl i vzhledem k cílovým skupinám čtenářstva, které pokrývají rovinu individuální (jednotlivých studentů a výzkumníků) a lokální (univerzit a výzkumných institucí) spíše než národní, vládní. Více než s kritikou se tedy čtenář setká s radami, jak úspěšně nastartovat vlastní či cizí akademickou kariéru ve stávajících podmínkách. S tím se pojí další obecný rys celé publikace, jímž je důraz na vlastní aktivní přístup (agency) začínajících vědkyň a vědců a jejich vedoucích a poradců.

Praktické využitelnosti je přizpůsobena i formální stránka knihy. Struktura celé publikace a jednotná struktura všech kapitol je velice přehledná a uživatelsky přátelská. Každá kapitola začíná představením jejích autorek či autora, zejména jejich zkušeností a praxe, jež se týká tématu kapitoly, aby bylo zřejmé, z jaké perspektivy k tématu přistu-

povali. Dále je představen národní kontext, z něhož autorky a autor vycházejí, a výzkumy, z nichž čerpali, následovaný seznámením s jejich výstupy. Porozumění národním kontextům je podpořeno zařazením rejstříku pojmů na konci knihy, který vysvětluje odlišné významy různých termínů v jednotlivých národních kontextech (např. termín *associate professor*, jemuž v severoamerickém kontextu odpovídá termín *pre-tenure*, zatímco v Austrálii a UK *lecturer*). Závěr každé kapitoly je věnován sekci „Implikace“, jež je dále rozdělena na podsekcce podle cílových skupin knihy. Zároveň díky velkému množství citací z rozhovorů a díky pozicionalitám autorek a autora na začátcích kapitol i komentátorů v závěrečné části knihy nepředstavuje publikace suchý technický vyznívající manuál, nýbrž je velice čtivá.

Osobně vnímám jako jeden z největších přínosů knihy důraz na rozmanitost akademických drah, přístupů k akademické práci a akademických identit, tedy důraz na silný individuální rozměr akademické praxe. Význam tohoto důrazu vyvstává v kontrastu s dominantním akademickým diskursem, jenž ovládá i české vědecké prostředí, který naopak tuto variabilitu ignoruje, a namísto ní staví jako normu lineární nepřerušovanou dráhu a akademického pracovníka, který má rysy vědce z 19. století. Vzhledem k české snaze přibližovat se západnímu „ideálu“ vnímám jako zásadní upozornění, že tato norma neodráží realitu ani vědců v západních zemích a je jimi samotnými vnímána jako problematická, neboť 1) akademická praxe je natolik rozmanitá, že je v ní potřeba lidí, kteří mají různé priority, různé silné a slabé stránky a různé zkušenosti a hlavně proto, že 2) normativní model akademické dráhy je v současných měnících se podmínkách (nejen) akademického světa zcela neadekvátní a neudržitelný.

Publikace může být pro českého čtenáře přínosná i z jiného pohledu. Pojednává totiž o akademickém prostředí zemí, v nichž zásadní proměny akademické praxe spojené s rozvojem akademického kapitalismu, kterých jsme

vzhledem k jazykové bariéře a zdejší dominanci angličtiny). Videá z plenárních zasedání a úvodního ceremoniálu s proslovem prezidenta asociace Michaela Burawoye či viceprezidentky Margaret Abraham, stejně tak jako abstrakty všech příspěvků jsou k dispozici na webové stránce fóra: <http://www.isa-sociology.org/buenos-aires-2012/forum2012-videos.htm>. Organizační tým navíc při příležitosti konference otevřel nový diskusní prostor „Social Justice & Democratization Space“ (<http://sjdSPACE.sagepub.com/>) a zve sociální vědce k diskusi i angažmá v aktuálních problémech i tematických světových událostech i nad časový rámec konání konference.

ZPRÁVA Z JARNÍ ŠKOLY O LIDSKÉ SEXUALITĚ / Alžběta Možíšová, Hana Porkertová

Od 25. do 27. května 2012 se v chorvatském městečku Grožnjan již šestým rokem konala jarní škola nesoucí název International springschool in research on human sexuality, organizovaná Aleksandarem Štulhoferem, Judit Takacs, Robertem Kuharem a Raffaellou Ferrero Camolletto. Jarní škola byla pořádána pro dva studenty či studentky z několika zemí, kteří s sebou měli jednoho vyučujícího. Sešli se lidé z Chorvatska, Slovinska, Maďarska, Itálie a letos poprvé do Grožnjana dorazila i naše česká výprava.

Výběr místa nebyl náhodný, město totiž leží poblíž slovinských hranic a navíc jeho velikost a poloha nedaleko moře mají evokovat „příjemnou a přátelskou atmosféru“ – na této jarní škole totiž přednášejí své příspěvky rovněž studenti a studentky, kteří a které, slovy organizátorů a organizátorek, „mají možnost dostat zpětnou vazbu od vyučujících“ a kde mohou získávat první zkušenosti s veřejnou prezentací svých výzkumů v mezinárodním prostředí. V tomto duchu se také následné diskuse vedly, vyučující měli mnoho podnětných poznámek a postřehů, od studujících byly ale postřehy k příspěvkům svých kolegů a kolegyně spíše vzác-